

Yurtsuzluk ve Bellek: Stefan Zweig'in *Dünün Dünyası*'nda Yansıtmacı Nostalji

Homelessness and Memory: Reflective Nostalgia in Stefan Zweig's The World of Yesterday

ÖZET

Yirminci yüzyılın ilk yarısında Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve aynı dönemde yaşanan Holokost gibi Avrupa'yı ve dünyayı sarsan felaketler nedeniyle yıkımlar yaşanmış ve sınırlar yeniden çizilmiştir. Bu süreçte modern özne, yersiz yurtsuz bırakılmış, geçmişle ilişkisi travmatik bir boyut almıştır. Bu dönemin trajedisine bizatihi tanıklık etmiş olan Stefan Zweig, sürgün yıllarında kaleme aldığı *Dünün Dünyası: Bir Avrupalının Anıları* adlı eserinde, yok olan bir medeniyetin envanterini çıkarmıştır. Bu çalışmanın amacı ise, Zweig'in söz konusu eserini Svetlana Boym'un nostalji kuramı, özellikle de yansıtmacı nostalji (reflective nostalgia) kavramı ekseninde incelemektir. Çalışma, eserin merkezindeki geçmişe yönelme edimini kuramsal bir çerçevede ele alarak, Türkçe Zweig literatüründeki bir boşluğa katkı sunmayı hedeflemekte ve bu incelemeyi yakın okuma aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Kökeni itibarıyla eve dönüş (nostos) ve acı (algia) kelimelerine dayanan nostalji, modern bireyin zaman ve mekân kaybı karşısında geçmişe duyduğu özlemi ifade etmektedir. Çalışmada, Nazi Almanyası'nın izlediği yayılmacı politikalar ve ari ırk ideolojisi, geçmiş milliyetçi mitler üzerinden yeniden inşa etmeyi hedefleyen onarıcı nostalji (restorative nostalgia) örneği olarak ele alınmıştır. Bu yıkıcı tablo karşısında Zweig'in tutumu ise zamanın geri döndürülemezliğini kabul eden yansıtmacı nostalji (reflective nostalgia) kavramıyla ilişkilendirilmiştir. İnceleme sonucunda Zweig'in nostaljiyi bir eve dönüş aracı olarak değil, içinde bulunduğu çağın barbarlığına karşı bireysel ve kültürel belleğe dayanan bir hayatta kalma aracı olarak kullandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Stefan Zweig, Yansıtmacı Nostalji, *Dünün Dünyası*.

ABSTRACT

In the first half of the twentieth century, catastrophes that shook Europe and the world—the First World War, the Second World War, and the Holocaust—brought devastation and redrew borders. In this process, the modern subject was rendered homeless and deterritorialized, and its relationship with the past acquired a traumatic dimension. Stefan Zweig, who witnessed the tragedy of this era, compiled an inventory of a vanished civilization in *The World of Yesterday: Memories of a European*, written during his years in exile. The aim of this study is to examine Zweig's work through the lens of Svetlana Boym's theory of nostalgia, particularly the concept of reflective nostalgia. By addressing the act of turning toward the past at the center of the work within a theoretical framework, the study seeks to fill a gap in Turkish scholarship on Zweig and conducts this analysis through close reading. Nostalgia, etymologically rooted in the words nostos (return home) and algia (pain), expresses the modern individual's longing for the past amid temporal and spatial loss. In this study, Nazi Germany's expansionist policies and Aryan race ideology are treated as an example of restorative nostalgia, which seeks to reconstruct the past through nationalist myths. Zweig's stance toward this destructive picture, by contrast, is associated with reflective nostalgia, which accepts the irreversibility of time. The analysis reveals that Zweig employed nostalgia not as a means of returning home, but as a tool of survival grounded in individual and cultural memory against the barbarism of his age.

Keywords: Stefan Zweig, Reflective Nostalgia, *The World of Yesterday*.

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın ilk yarısında toplum tarih boyunca meydana gelmiş olan en radikal olaylara, yıkımlara, savaşlara ve coğrafi sınırların yeniden çizilmesine tanıklık etmiştir. Bu dönemde, dünyada iki büyük savaş meydana gelmiş, teknolojik açıdan ilerleme katedilmiş ve sanayileşme ivme kazanmıştır. Modernitenin de hız kazandığı bu dönemde, özellikle Avrupa'da vaat edilmiş olan rasyonel ilerleme Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile çöküşe uğramış, bu süreçten sonraki toparlanma dönemi, o dönemin insanları üzerinde kalıcı yaralar açılmasına neden olmuştur. Adolf Hitler'in iktidara gelmesi ve özellikle savaş döneminde yaşanan Holokost, modern zamanın en büyük trajedilerinden bir tanesi olarak kabul görmektedir. Nitekim Zygmunt Bauman'a göre Holokost, modern uygarlığın karşıtı değil, bizatihi modern toplumun ürünüdür; dolayısıyla bu kıyım yalnızca bir dönemin değil uygarlığın ve kültürün sorunudur (Bauman, 1997, s. 11). Yaşanan tarihsel travma ve dönemde birçok insanlık sorunun eşzamanlı olarak ortaya çıkması sonucunda, birey yersiz yurtsuz kalmış ve zaman algısında da çeşitli sorunlar meydana gelmiştir. Bu sorunlara verilebilecek en temel örnekler Nazi nasyonalizmi, soykırımlar, sürgünler, fabrikalaşmanın beraberinde getirdiği hızlı yaşam ve tüketim kültürüdür. Geleceğin belirsizliği, şimdiki zamanın dehşeti ve şiddeti karşısında insanlığın sığınabileceği tek yer olarak geçmiş kalmıştır.

Modern özne için geçmiş, kronolojik bir öncelik-sonralık ilişkisi olmaktan ötedir. Bunun nedeni, öznenin bulunduğu an içerisinde sığınabileceği bir mekân kalmayıp, bir uzam içerisinde yer alsa bile yersiz yurtsuz hissedişidir.

Hilal Nur Ergin¹

How to Cite This Article

Ergin, H. N. (2026). Yurtsuzluk ve Bellek: Stefan Zweig'in *Dünün Dünyası*'nda Yansıtmacı Nostalji. *International Academic Social Resources Journal*, 11(4), 505-512 (e-ISSN: 2636-7637). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.22644126>

Arrival: 12 July 2026

Published: 31 August 2026

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Arş. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir, Türkiye.
ORCID: 0009-0001-6517-2976

Sanayileşmenin etkisiyle kırsal bölgelerden kente yaşanan göçler, insanların gelenek göreneklerini, alıştıkları düzeni, aidiyetlerini ve kimliklerinin bir parçasını da geçmişin mekânında bırakmalarına neden olmuş, böylece kırsaldaki mekân yalnızca nostaljik bir uzam olarak kalmıştır. Bu nedenle bellek, yalnızca tarihsel akışı kaydeden bir nesne olarak görülmekten öte olarak, kişinin kimliğini etkilemede temel rol oynayan, öznenin geçmişini, duygularını ve benliğini de içerisinde barındıran bir yapı olarak ele alınmalıdır. Kimliği yeniden inşa etme sürecinin merkezinde ise modern bireyin tekrar zaman ve mekânla ilişki kurmasını sağlayan, güçlü bir duygu durumu, yani nostalji yer almaktadır.

Avrupa’da yaşanan bu değişimleri, çöküşü ve dehşeti bizzat bir Yahudi olarak deneyimleyen ve bundan oldukça etkilenen, dönün dünyası ile şimdinin barbarlığı arasında sıkışıp kalan entelektüellerden bir tanesi de Stefan Zweig’dır. Zweig’in intihar etmeden kısa bir süre önce yazdığı ve ancak ölümünden sonra yayımlanmış olan *Dünün Dünyası: Bir Avrupalının Anıları*² adlı eseri, kaybolan bir medeniyetin ve kozmopolit bir yapıya sahip olan Avrupa idealinin yasını okuyucuya yansıtması nedeniyle klasik bir otobiyografi ve anı kitabı olmanın ötesindedir. Eser, Zweig’in asıl doğum yeri olan Habsburg İmparatorluğu’nun güvenlik hissi veren istikrarından ve dünya çapında sınırların insanlığı bölmediği o eski güzel günlerden, nasyonal sosyalizmin hüküm sürdüğü karanlık çağa geçişi anlatmaktadır. Ancak Zweig’in bu eserini yalnızca basit bir geçmiş güzellemesi olarak görmemek gerekir, çünkü anlatı boyunca geçmişin iyi yönleri kadar, kötü ve yozlaşmış noktalarına da değinmiştir. Ayrıca, bu eseri sürgündeyken kaleme almış, herhangi bir arşiv belgesine erişim sağlayamadan, yalnızca belleğine güvenerek yazmıştır (Zweig, 2024, s. 17-18). Eser boyunca görülmektedir ki Zweig, geçmişi mutlak bir hakikat, her yanıyla olumlu bir uzam olarak değerlendirmez.

Zweig’in geçmişe dair tuttuğu yas ve bunu anlatış şekli, nostaljinin farklı motivasyonlar aracılığıyla şekillenen, çok katmanlı bir yapı olduğunu göstermektedir. Bu noktada, karşılaştırmalı edebiyat ve Slav dilleri profesörü olan Svetlana Boym’un geliştirmiş olduğu nostalji kuramı, Zweig’in metnini çözümlemek için en işlevsel kuramsal zeminlerden bir tanesidir. Stefan Zweig ve *Dünün Dünyası* üzerine gerek ulusal gerek uluslararası literatürde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır ancak özellikle Türkçe literatürdeki çalışmalar eserin türsel ve tarihsel boyutuna odaklanmakla birlikte, eserin merkezindeki geçmişe yönelme edimini kuramsal bir nostalji çerçevesinde çözümlememektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Stefan Zweig’in *Dünün Dünyası: Bir Avrupalının Anıları* adlı eserini, Svetlana Boym’un kuramsallaştırdığı yansıtmacı nostalji (reflective nostalgia) kavramı ekseninde incelemektir. Böylelikle çalışma, belirtilen boşluktan hareketle, *Dünün Dünyası*’nı Boym’un nostalji kuramı ekseninde inceleyerek hem Türkçe Zweig literatürüne kuramsal bir katkı sunmayı hem de yansıtmacı nostalji kavramının bir anı-otobiyografi metnindeki işleyişini örneklendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel savı, Zweig’in anlatısının geçmişi ve bu geçmişte kaybedilmiş olan yurdu mutlak bir hakikat olarak görerek yeniden inşa etmeyi amaçlayan onarıcı nostaljiden (restorative nostalgia) ziyade, kaybın kendisine, özleme, zaman ve mekânın geri döndürülemezliğine odaklanan yansıtmacı nostaljiye tekabül ettiğidir. Zweig, eser boyunca, yurda geri dönüşün ve yeniden inşanın mümkün olmayışını dile getirmektedir. Çalışmada, metnin sözcük ve imge düzeyindeki ayrıntılarının anlaşılması için eser yakın okuma ile incelenmiş, böylece Zweig’in nostaljik tutumunun onarıcı değil yansıtmacı bir nitelik taşıdığı eserden seçilen pasajlar üzerinden temellendirilmiştir. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle nostalji kavramının etimolojik ve tarihsel gelişimi anlatıldıktan sonra, Boym’un yansıtmacı nostalji kuramı detaylandırılacak ve Zweig’in eseri bu ekseninde incelenecektir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Nostalji

Nostalji, en genel anlamıyla geçmişteki bir zamana, mekâna, olaya ya da kişiye duyulan özlemin tanımıdır. Kelimenin kökeni Yunanca algia³ ve nostos⁴ kelimelerine dayanmaktadır (Daniels, 1985, s. 371). Her ne kadar temelde belirli bir anlamı bulunsun da nostaljinin türü, yaşanma ve hissedilme şekli kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir, bunun nedeni nostaljinin sübjektif bir unsur olmasıdır. Geçmiş zamandaki bir noktaya duyulan özlem kimi zaman kolektif olabilir ancak bireyin öznel yaşamı içerisinde yer alan bir kısma duyulan özlem o kişinin deneyimleri ve yaşamıyla şekillenmesi nedeniyle bireyseldir. Bu bağlamda nostalji hem geçmişe yönelen bir özlem hem de zamanın doğrusal ve geri çevrilemezliğinin bilinciyle ortaya çıkan bir eksiklik duygusu olarak görülebilir. Nostalji; geçmiş, birey, bellek, kimlik, zaman ve mekân anlayışları ekseninde şekillenmektedir.

Nostalji kavramı kökeni itibarıyla tarih, sosyoloji veya edebiyat alanlarında değil, tıp bilimlerinde ortaya çıkan patolojik bir kavramdır. O yıllarda İsviçreli bir tıp öğrencisi olan Johannes Hofer, 1688 yılında nostalji kavramını ruhsal bir hastalık olarak kabul ederek tıp literatürüne kazandırmıştır. Bu hastalığın ilk semptomlarını gösterenler ise memleketlerinden uzakta kalmak mecburiyetinde olan on yedinci yüzyıl insanları olmuştur. Hastalığın ana nedeni, memleket özleminin ağır basması ile ortaya çıkan saplantıdır. Ayrıca, zaman içerisinde hastalığın semptomlarının

² *Die Welt von Gestern: Erinnerungen eines Europäers.*

³ Acı, yas.

⁴ Eve dönüş.

ruhsal bir durum olmaktan çıkarak fiziksel bir duruma evrildiği de görülmektedir (Anspach, 1934, s. 381-386). Bu bağlamda, aslında gerçek olmayan semptomların bu şekilde ortaya çıkması ve kişiyi fiziki açıdan da etkilemeye başlaması, bir noktada ruhsal durumun bedensel işleyiş ve sağlık üzerindeki etkisini de gözler önüne sermektedir. Nostaljik öznenin geçmişe dair saplantısı, şimdiki zaman ile arasındaki bağı yitirmesine ve gerçek ile hayal sınırının bulanıklaşmasına neden olmaktadır.

Nostalji kavramı ortaya çıktığı günden beri farklı şekillerde yorumlanmış, açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüzde nostalji, 17. yüzyıldaki eve dönüş hastalığı tanımından tamamen uzaklaşmış ve bireyin temelde modernite, dijitalleşme, hızlanma ve küresel belirsizlik çağına özgü sosyo-kültürel bir sığınak arayışı ve bilinç biçimi haline gelmiştir. Boym'un öncüllerinden olan Fred Davis'e göre modern bireyin geçmişle kurduğu ilişkide ev, yurt, memleket; fiziksel ve coğrafi bir mekân olmaktan çıkmıştır. Bu uzamlara dair duygular somut mekândan koptukça, geçmişle olan bağı ve bu bağı şimdiki ve gelecekteki anlamını taşımak nostaljinin görevi haline gelmiştir (Davis, 1979, s. 6). Boym'a göreyse nostalji "artık var olmayan ya da hiçbir zaman var olmamış bir eve duyulan özlemdir. Nostalji, kayıp ve yerinden edilmişlik duygusunu ifade etmekle birlikte, aynı zamanda bireyin kendi fantezisiyle kurduğu romantik bir ilişkiyi de içerir"⁵ (Boym, 2001, s. xiii). Bu bağlamda nostalji, tekil ve homojen bir kavram değil, modern öznenin güvenli bir zaman, mekân ve aidiyet arayışını içeren karmaşık bir olgudur.

Nostalji travma ile bağlantılıdır, çünkü ortaya çıkması için tetikleyici bir olayın yaşanmış olması gerekmektedir. "Nostalji genellikle travmatik bir olaydan önceki veya sonraki bir zaman ve yere odaklanır" (Legg, 2004, s. 103). Nostaljinin 'hastalık' olarak tarihine bakıldığında, tehlikeli ancak ölümcül olmayan bir hastalık olarak görüldüğü, bu bağlamda da farklı tedavi türlerinin önerildiği görülmektedir. Sülükler, afyon kullanımı, Alplere yapılacak bir gezi gibi yöntemler hastalığı tedavi etmek amacıyla kullanılmıştır. Ancak hastalığın en etkili tedavisi yurda dönüştür (Boym, 2007, s. 11).

Bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturan Svetlana Boym'un *Nostaljinin Geleceği*⁶ adlı kitabında nostalji, yansıtmacı (reflective) ve onarıcı (restorative) olmak üzere iki farklı biçimde ele alınmaktadır. Boym, bu iki nostalji türü arasındaki farkı şu şekilde açıklar: "Onarıcı nostalji nostos'u vurgular ve kaybedilmiş yuvanın tarih-ötesi bir yeniden inşasını hedefler. Yansıtmacı nostalji ise algia'da, yani özlemin kendisinde yeşerir ve eve dönüşü -hüzünlü, ironik ya da çaresiz bir biçimde- erteler" (Boym, 2001, s. xviii). Görüldüğü üzere iki tür arasındaki temel fark, nostalji kelimesinin etimolojik kökenlerinde, yani nostos ve algia arasındaki ayrımда yatmaktadır.

Onarıcı nostaljinin odak noktası nostos, yani eve dönüştür. Temel amacı, kaybolan ya da hiç var olmamış bir geçmiş tarihsele aşamaları atlayarak yeniden inşa etmek, o bozulmamış altın çağa geri dönmektir. İçerisinde kavgacı bir nitelik taşıyan bu tür, şimdiki yetersiz, geçmiş ise ideal olarak konumlandırılarak ilerlemenin karşısında durmaktadır (Horvath, 2018, s. 148). Dolayısıyla onarıcı nostaljide geçmiş, bir kayıp değil, şimdiki zamanın kusurlarını örten, özlemlerle anılan bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Yansıtmacı nostaljinin odak noktası ise algia'dır. Onarıcı nostaljinin aksine buradaki amaç eve geri dönmek ya da özlenen zamanı yeniden inşa etmek değil, bulunulan zamanın içerisinde geçmiş zamanın, mekânın veya durumun geri döndürülemezliğinin bilincinde olmaktır. Bu bağlamda, hissedilen özleme karşı bireyin tutumu onarıcı ve yansıtmacı nostaljiyi birbirinden ayıran en belirgin sınırdır.

Genel hatlarıyla ele alındığında, nostaljinin tetikleyici iki noktası olduğu iddia edilebilmektedir; bunlar travma ve yabancılaşmadır. Yurdundan uzakta kalan ya da geçmişin belli bir zamanının olgularının güzelliğini düşleyen modern öznenin, zaman, mekân ve aidiyet ile kurduğu ilişki zaman içerisinde problematik bir hale gelmiştir. Eğer geçmiş artık geri döndürülebilecek bir ev değilse, nostalji de bir kaçıştan ziyade yurtsuzluğun ve yabancılaşmanın farkındalığıdır. Dolayısıyla, yansıtmacı nostalji özünde yurtsuzluğun ve yabancılığın kabulünü içermekte ve özlemlerle şekillenmekle birlikte içerisinde eve dönüşün imkansız oluşunun, evi yeniden kurmanın da ancak ve ancak bir düştür ibaret olabileceğinin farkındalığını barındırmaktadır. Böylece geçmiş yalnızca güzellikleriyle, yani idealize edilmiş haliyle değil, ayrıca noksanlıkları ile değerlendirilebilmektedir.

Stefan Zweig

Stefan Zweig, 28 Kasım 1881'de Viyana'da dünyaya gelmiştir. Babası Moritz Zweig başarılı bir tekstil sanayicisi, annesi Ida Brettauer ise köklü bir İtalyan bankacı ailenin kızıdır. Çocukluğunu ve ergenlik yıllarını Habsburg İmparatorluğu'nun güvenli, istikrarlı ve sanatsal açıdan oldukça zengin atmosferinde geçirmiştir. Bu yıllarını daha sonra *Dünün Dünyası* adlı kitabında "güvenlik bakımından altın çağ" (Zweig, 2024, s. 19) olarak anlatacaktır.

Ailesi tarafından eğitimine önem verilmiş olan Zweig, birden fazla yabancı dil öğrenmiştir. 1904 yılında Viyana Üniversitesi'nden Felsefe ve Edebiyat Bilimleri eğitimini Hippolyte Taine üzerine yazdığı tez ile tamamlamış ve doktor derecesi alarak mezun olmuştur (Zohn, 2024). Yaşadığı zaman dilimi içerisinde üne kavuşmuş ve yaşamını

⁵ Bu çalışmada Türkçe çevirisi bulunmayan/erişilemeyen ve kaynakçada İngilizce hali verilmiş olan kaynaklardan yapılan tüm alıntılar, çalışmanın yazarı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

⁶ *The Future of Nostalgia*.

yazarlıkla idame ettirmiş olan Zweig, hayatı boyunca döneminin birçok önemli sanatkarı ile arkadaşlık kurmuştur. Bu kişilerin içerisinde Maksim Gorki, Thomas Mann, Rainer Maria Rilke, Sigmund Freud, Emile Verhaeren ve Romain Rolland gibi isimler de yer almaktadır. Hatta, Zweig'in 1942 yılındaki intiharından bir yıl sonra, Thomas Mann ondan şu şekilde bahsedecektir: "Dünya çapında ünlü olmayı hak etmişti ve bu çok yetenekli insanın, dönemin ağır baskısı altında psikolojik yönden direnme gücünün kırılması çok üzücü. Onda beğendiğim şey, tarihsel dönem ve kişilikleri anlatmadaki ustalığıdır" (Müller, 2000, s. 47).

Stefan Zweig, ilk eserlerini gençlik yıllarında vermeye başlamıştır, ancak bu yıllarda şiirler yazmış olsa da erginlik döneminde yoğunlaştığı ilk şey çevirilerdir. Çevirilerin, onu geliştireceğini ve kendi edebiyat dizgesine katkı sağlayacağını düşünmüştür. Şiirlerine ek olarak, roman, tiyatro oyunu, novella ve biyografiler yazmıştır. Hem Birinci Dünya Savaşı'na hem de İkinci Dünya Savaşı'na tanıklık eden yazar, Hitler ve Nazi rejiminin başa gelmesi ile sıkıntılar yaşamaya başlamış ve İkinci Dünya Savaşı döneminde çok sevdiği ülkesinden ayrılarak sürgüne gitmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde Almanya'da ve daha sonra Avrupa'nın büyük bir kısmında Zweig'in eserleri yasaklanmıştır. "Hitler rejimi nedeniyle ülkesini terk ettiği süreçte ve sonrasında da nasyonal sosyalizm tarafından yasaklı yazarlar arasında yerini alırken, yasaklı yazarlar arasında da, sürekli eleştirilen; olması gerektiği kadar sert tepki göstermemekle sıklıkla suçlanan bir yazar olmuştur" (Keser, 2020, s. 66). Hümanist bir yazar olan Zweig, başlangıçta eserlerinde sembolik anlamlar üzerinden Nasyonal Sosyalizmi eleştirmiş ancak zaman içerisinde bu yaklaşımın faydasız olduğunu anlayarak daha radikal ve doğrudan eleştiri yazıları yayımlamıştır, ki *Dünün Dünyası* adlı eseri de bu düşüncesinin bir ürünüdür (Adam, 2005, s. 525). Birinci Dünya Savaşı, Zweig için hayatının ilk felaket dönemi olmuştur. Yirmi yıl sonra, Hitler'in iktidara gelmesiyle hayatının ikinci felaket dönemi başlamıştır.

1933 yılında Hitler'in Almanya iktidarına gelmesi, Zweig'in hayatında bir dönüm noktasıdır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönem, ilk savaştan kalan yaraları sarmakla geçmiş, insanlığın barışa dair inançları zayıflamıştır. Yine de dünya barışının sağlanabileceği düşüncesi hala varlığını korumaktadır. Zweig, 1934'te Salzburg'daki evinin polis tarafından aranması üzerine, Avusturya'da güvende olmadığını hissederek ülkesini terk etmiş ve Londra'ya yerleşmiştir. Avusturya'nın ilhak olması sonrası pasaportunu ve vatandaşlığını kaybederek vatansız durumuna düşmüştür. Bu durum Zweig'in intiharını yaklaştıran en önemli olaydır.

"Bundan böyle bu beyaz kâğıda verilecek her yabancı vize için özel olarak müracaat etmem gerekecekti, çünkü tüm ülkeler gerektiğinde sınırdışı edemeyeceği, yük olmaya başladıklarında ya da fazla uzun bir süre kaldıklarında diğer göçmenlere yaptıkları gibi ülkesine geri göndermeyecekleri, benim de birdenbire onlardan biri olduğum bu 'tür' insanlara, tüm haklardan yoksun, vatansız insanlara kuşkuyla bakıyordu" (Zweig, 2024, s. 466).

Sürgün yılları, Zweig için derin bir kimlik kaybı ve ruhsal çöküş dönemi olmuştur. Sürgününün büyük bir kısmını İngiltere'de geçiren Zweig, hayatının son dönemlerinde geleceğin ülkesi olarak gördüğü Brezilya'nın Petrópolis kentine gitmiş ve burada eşi Lotte Altmann ile intihar etmiştir. Zweig, her ne kadar Brezilya'yı sevmiş olsa da burada yeterli bilgi ve belgeye ulaşamaması ve dünyanın içinde bulunduğu durumun düzeleceğine dair umudunun kalmamış olması gibi etmenler nedeniyle bu süreçte uzun soluklu bir edebi üretim sürecine girememiştir. Karşılaştığı bu durumu eski eşine 1941 yılının sonlarına doğru yazdığı mektupların bir tanesinde de dile getirir: "Bir büyük esere başlayabilseydim benim için çok iyi olacaktı. Fakat hangi konuyu ele alsam belge yokluğu engeliyle karşılaşıyorum" (Zweig & Zweig, 2015, s. 440). Bu yıllarda artık altmış yaşına ulaşmış olan yazarın, yeni bir hayat kuracak gücü kalmamıştır: "ama bir insanın 60 yaşından sonra her şeye yeniden başlaması özel güçler gerektirir ve benim kendi gücüm yıllar boyunca evsiz dolaştıktan sonra tükendi" (Zweig, 1942). İntihar mektubunda geçen bu cümle, Zweig'in son cümlelerinden biri olmuş, 1942 yılında ardında birçok eser bırakarak hayata gözlerini yummuştur.

DÜNÜN DÜNYASI: BİR AVRUPALININ ANILARI ADLI ESERDE YANSITMACI NOSTALJİ

Stefan Zweig'in *Dünün Dünyası: Bir Avrupalının Anıları* adlı eseri ilk kez 1942 yılında, Zweig'in ölümünden sonra yayımlanmıştır. Zweig, eserinde kendi hayatının önemli noktalarından bahsettiği kadar, 19. yüzyılın son çeyreğinin ve 20. yüzyılın ilk yarısının siyasi, kültürel, entelektüel ve toplumsal durumunu da anlatmıştır. Her ne kadar eserin genel bağlamı savaş ve savaşın yarattığı yıkım ekseninde ilerlese de dönemin eğitim sisteminden, sanatsal faaliyetlerinden ve toplumsal norm ile ahlak anlayışından da bahsedilmiştir.

Boym'a göre (2001), yansıtmacı nostalji nostos'u erteleyerek algia'nın kendisinde ikamet etmektedir. Bu nostalji türü, geçmişin geri getirilemeyeceğinin ve zamanın geri döndürülemezliğinin bilincindedir. Zweig'in *Dünün Dünyası* adlı eseri de tam olarak bu bilincin üzerine inşa edilmiştir. Zweig, daha eserinin ilk sayfalarında bu durumu şu sözleri ile belirtir:

"1881 yılında büyük ve görkemli bir imparatorluk olan Habsburg monarşisinde dünyaya geldim, ama siz onu harita üzerinde boşuna aramayın çünkü hiçbir iz bırakmadan silinip gitti. Viyana'da, uluslar üstü bir anlayışın hüküm sürdüğü o iki bin yıllık metropolde büyüdüm ama bir Alman vilayetine dönüşmeden önce, cinayet suçu işlemiş bir cani gibi oradan ayrılmak zorunda kaldım. Edebi eserlerim, yazıldığı dille birlikte yakılıp kül oldu, oysa kitaplarım o

ülkede milyonlarca okura ulaşmış, onların dostluğunu kazanmıştı. Ben şimdi hiçbir yere ait değilim, her yerde bir yabancı ve en iyi ihtimalle bir konuk durumundayım” (Zweig, 2024, s. 14).

Aslında bu alıntı, Zweig’in bütün eser boyunca kendisine dair anlatılarının ve anılarının özeti niteliğindedir. Her ne kadar başlangıçta fiilen Alman hükümetinin başında olan Hitler tarafından sürgün edilmemiş olsa da artık ev olarak bildiği yer, ne geri dönülebilecek kadar güvenli ne de hatırlandığı gibidir. Bu nedenle geçmişe, yani nostos’a dönüş fiziken imkansızdır. Eserin genelinde Zweig’in Habsburg Monarşisini siyasi ya da fiziksel anlamda geri getirme çabasında olmadığı görülmektedir. Zweig, kaybın farkındadır ve yalnızca bu kaybın yaratmış olduğu algı ile ilgilenmektedir. Yukarıda yer alan alıntıda görülen ‘silinip gitti’ vurgusu, Zweig’in onarıcı bir hayalperestlikten ziyade yansıtmacı bir kabule ulaştığını göstermektedir. Zweig bu dünyanın yalnızca bir konuktur artık. Svetlana Boym, Alexander Herzen’in “yurtdışında yaşayanlar için saatler sürgün saatinde durur” (Boym, 2001, s. 327) dediğini aktarmıştır. Bu durmuş zaman içinde Zweig, hayatı 20. yüzyılın felaketleriyle sarsılan, gözaltı tehdidi altında, elinde bavuluyla oturma izni kuyruklarında bekleyen bir ‘düşman yabancıya’ dönüşmüştür (Wright, 2008). Dolayısıyla, yazarın sığınabileceği tek vatan, savaşların yarattığı enkazdan anıları ile kurtarabildiği kayıp zaman, yani kültürün kendisidir.

Zweig’in yaşamış olduğu bu kaybı daha derin hale getiren bir diğer boyut, çok kültürlü Habsburg İmparatorluğu’ndan ulus devlete geçiştir. Yüzyıllar boyunca farklı dil, din ve etnik kimlikleri uluslarüstü bir anlayış ile tek çatı altında toplayan İmparatorluk, Birinci Dünya Savaşı’ndaki yenilgi sonucunda dağılmış ve yerini, tek bir ulusun kültürüne ve tarihine dayanan ulus devlet anlayışına bırakmıştır. “Ulus-devletler akıl ve bilim temelinde düzen, hiyerarşi, merkezilik ve kontrol nosyonlarına dayanan örgütsel yapılarıyla modernitenin siyasal alanının temel aktörleri olmuşlardır” (Akça, 2005, s. 233). Buna göre; uluslaşma, modernitenin bir tezahürüdür. Bu durum, geçmiş türdeş bir ulusal anlatıya indirgiyor olması bakımından Boym’un onarıcı nostalji kavramıyla da örtüşmektedir. Ulus devletin varlığını tekil bir hale çevirebilmesi ve sınırları içerisinde yer alan nüfus üzerinde dil, din, etnik köken ve benzeri unsurlar üzerinde kolektif ve homojen bir yapı oluşturabilmesi için “ulusun dışındaki bütün unsurları öldürmesi, sınır dışı etmesi ya da asimile etmesi gerekir” (Gellner, 1983, s. 2). Claudio Magris, 1963 yılında *Il mito asburgico nella letteratura austriaca moderna* adlı doktor tezinde bu durumu Habsburg Miti olarak adlandırmış ve edebi bağlamda ele almıştır. Ona göre edebiyat, bu geçiş sonucunda meydana gelen uygarlık krizini kendine özgü şekilde yaşamış ve bu kriz yalnızca Avusturya ile sınırlı kalmayarak Avrupa’ya yayılmıştır (Magris, 2000, s. 10, akt. Wolf vd., 2020, s. 149).

“Böylece Monarşi; insanların kendi yerlerini bildikleri, bütün Habsburg topluluğunun sadakatine ve inancına güvenebildikleri, düzenli, ruhsal açıdan istikrarlı ve güvenli bir dünya hâline gelmiştir. Roth’un bir zamanlar ifade ettiği gibi, herkesin kendine bir yuva bulabildiği bir dünya söz konusudur. Habsburg miti, kaybedilmiş bir yuvaya duyulan özlemle, yani kelimenin gerçek anlamıyla nostaljiyle yoğrulmuştur. Bu mitin merkezinde güvenlik duygusu ve başkalarına güvenebilme düşüncesi yer alır” (Beller, 2018, s. 17).

Svetlana Boym (2001), onarıcı nostaljinin daha çok ulusal ve kolektif bir büyük tarih inşasına hizmet ederken, yansıtmacı nostaljinin bireysel ve kültürel belleğe odaklandığını belirtmiştir. Ne var ki edebi bir açıdan bakıldığında Habsburg miti, Boym’un ayrımı kapsamında tekil bir nostalji biçimine indirgenememektedir. Bu durum, mitin taşıyıcısı olan yazarların birbirlerinden farklı olan tutumlarından kaynaklanmaktadır. Örneğin bu çalışma bağlamında ele alınan ve mitin taşıyıcılarından olarak görülen Stefan Zweig, her ne kadar Viyana ve Avusturya’ya kalben bağlı olsa da otobiyografisinin genelinde de anlattığı üzere gençlik yıllarından itibaren kendisini dünya vatandaşı olarak görmüştür. Bunun nedeni, Zweig’in dünyayı ulusların ve mezheplerin ötesinde görerek, Avrupalı kimliği üzerinden bir kültürel bellek inşa etmesidir. Bu bağlamda Habsburg Monarşisi dönemine bir özlem duyduğu söylenebilse de o dönemi onarmaya çalışmadığı görülmektedir, çünkü onun en temelde hasret duyduğu durum, sınırların olmadığı, pasaportsuz seyahat etmenin mümkün olduğu, entelektüel dünya vatandaşıdır:

“Özgür ruha sahip bireyler olarak ne nesne ne de özne olduğumuzu, hiçbir şeye hakkımızın olmadığını ve bize verilen her şeyin devlet görevlilerinin bir lütfü olduğunu sürekli hissetmek zorunda kalıyorduk. Sürekli dinleniyor, kayıt altına alınıyor, numaralandırılıyor, polis aramasına tabi tutuluyor ve suçlanıyorduk. Daha özgür bir dönemin dik başlı insanı ve hayalini kurduğum bir dünya devletin vatandaşları olarak ben, pasaportuma vurulan bu damgaların her birini kara bir leke, her türlü sorgulanmayı ve aranmayı onur kırıcı olarak hissediyordum” (Zweig, 2024, s. 473).

Onarıcı nostalji ve milliyetçilik anlayışı tek bir hakikat ve tarih olduğunu savunmaktadır. Ülkelerin daha sonradan çizdikleri sınırlar, duvarlar, tel örgüler ve pasaportlar ise bu hakikati kontrol etme biçimidir. Yansıtmacı nostalji ise tek bir hakikat olduğu görüşünü savunmanın aksine daha geniş bir perspektiften bakmaktadır. Zweig, kaybettiği Viyana’yı kültürel açıdan uluslarüstü bir metropol olarak anımsamaktadır:

“Ruhu ve kültürü asıl heterojen unsurların bir araya gelmesiyle anlam kazanan ve düşünsel anlamda uluslarüstü bir konuma sahip olan bu kenti zorla ulusallaştırmaya ve bir eyalet kentine dönüştürmeye çalışmakla, aslında ne büyük bir suç işlendiğini gelecekteki on yıllar bize gösterecektir. Çünkü Viyana’nın dehası (...) öteden beri, ulusal ve dilsel zıtlıkları kendi içinde uyuma kavuşturmuş ve Viyana kültürünü bütün Batı kültürlerinin bir sentezi haline getirmişti.

Bu kentte yaşayan ve çalışan her insan baskıdan ve önyargıdan kurtulduğunu hissediyordu. Avrupalı olmak hiçbir yerde bu kadar kolay değildi” (Zweig, 2024, s. 44-45).

Dolayısıyla Zweig’in Viyana’ya duyduğu özlem, yıkılmış bir monarşinin siyasi sınırlarını restore etmekle alakalı değildir. Zweig, sınırın içerisinde yer alan toprak parçasını değil, oranın mozaik bir yapıya sahip olan kültürüne özlem duymaktadır. Sınırların olmaması gerektiğine inanan Zweig’in bu yaklaşımı; bir yanda memleketinin yok oluşu, öte yanda sürgün halindeki bir yabancı olması nedeniyle, ulusalcı ve yayılmacı politikaların yok ettiği çok sesliliğe duyulan özlemle ortaya çıkmış yansıtmacı nostalji biçimidir.

Yansıtmacı nostalji, detayları sevmekte ve geçmişin parçalı yapısını kabul etmektedir (Boym, 2001, s. 49). Zweig, *Dünün Dünyası*’nı kaleme alırken bu parçalı yapıya mecburen sığınmıştır, zira sürgün koşullarında hiçbir belgeye, mektuba ya da kütüphaneye erişimi yoktur. Tek kaynağı, kendi belleğidir: “Bütün geçmişimden geriye kalan tek şey, alnımın arkasında taşıdıklarıdır” (Zweig, 2024, s. 18). Ne var ki Zweig, yalnızca belleğinde yaşatabildiği bu altın çağı idealize ederek kusursuzlaştırmaz. Aksine, dönemi iyi ve kötü tüm detayları ile incelemiştir. Zweig, dönemin estetik ve entelektüel güzelliklerini anlattığı kadar, cinsel baskılarını, eğitim sisteminin yetersizliğini ve ikiyüzlü ahlak anlayışını da ironik bir dille eleştirmektedir, ki bu yaklaşımı da yansıtmacı nostaljinin bir özelliğidir. Onarıcı nostalji için geçmiş kutsal ve kusursuz bir mitken, yansıtmacı nostalji çatlakları, yanlışları ve hataları görmezden gelmez (Boym, 2001, s. 50-51). Zweig’in eleştirisi, geçmiş kutsal bir anıt olarak görmek yerine gerçek kıldığı için önemlidir.

1688 yılında bir hastalık olarak ele alınan nostalji, yeni yüzyılın ve beraberinde modernitenin de gelişile, moderniteye içkin bir durum haline gelmiştir. Özellikle sürgün ya da yerinden edilme durumlarında nostalji, bir hayatta kalma aracına dönüşmektedir. Boym’un, Nabokov ve Brodsky gibi sürgün yazarlar için kullandığı ‘hayali vatanlar’⁷ kavramı bu eserde de görülmektedir (Boym, 2001, s. xix). Zweig için bu hayali vatan, ‘dünün dünyası’nın ta kendisidir. Zweig, bu dünyayı yazarak, aslında özlemin yarattığı boşluğu estetik bir üretim ile doldurmayı denemiştir. Eser boyunca, Zweig’in duyduğu özlemin onda yarattığı acı ve sızı okuyucu tarafından hissedilmektedir.

Savaş olgusu vuku bulduğu her dönemde yıkıcı etkilere sahip olmuştur. Bu etkiler sosyolojik, kültürel, tarihsel ve psikolojik anlamda hem savaşın gerçekleştiği dönemi hem de sonraki yılları ve jenerasyonları etkilemiştir. Bu bağlamda, savaşın edebiyat üzerinde de etkisi olması kaçınılmazdır. 1939-1945 yılları arasında gerçekleşen İkinci Dünya Savaşı, özellikle Hitler’in iktidarda olduğu Almanya’da birçok yıkıcı etkiye sebep olmuştur. Keza, Avrupa’nın bu durumdan etkilenmesinin en önemli nedeni Hitler’in izlediği politikadır. Hitler, Almanların üstün bir ırk olduklarına inanmakta ve birçok eylemini bu temele dayandırmaktaydı. “Hitler’e göre, Yahudiler çok büyük, dünya çapında bir komplo kurmuşlar ve ari ırkla girdikleri mücadelede dünya çapında üstünlük sağlamışlardır. Bir yandan büyük iş ve finans çevreleriyle, bir yandan da sosyalist, devrimci ve liberal güçlerle Alman ırkını kendi içinde bölmüşlerdir” (Tutsak, 2017, s. 192). Bu doğrultuda Almanya’nın önce kendi sınırları içinde tekilliği esas alan, ardından bu politikayı Avrupa’ya doğru genişleten yayılmacı bir çizgi izlediği söylenebilir.

Hitler’in Yahudileri bu şekilde suçlayarak ari halkın üstünlüğüne dayalı bir politika izlemesi, Boym’un onarıcı nostalji kuramı üzerinden okunmaya elverişlidir. Boym’a göre onarıcı nostalji, gerçekten var olmuş ya da yalnızca düşünülmüş bir geçmişin yeniden inşa edilmesine dayanmaktadır. Bunu yapmak içinse kökenlere dönüş ve komplo teorileri olmak üzere iki ana unsura başvurulmaktadır. Onarıcı nostalji, kendisini bir nostalji biçimi olarak değil, bir hakikat ve gelenek olarak görmekte, kolektif bir ulusal kimlik inşa edebilmek amacıyla ötekini günah keçisi ilan etmektedir (Boym, 2001, s. xviii).

“Ulusal bellek, anıtsal işaretlerle kurulan bu oyun alanını tek bir kurguya indirger. Onarıcı nostalji, iki temel anlatı örgüsünü bilir: kökenlerin yeniden tesis edilmesi ve çağdaş milliyetçiliğin en uç örneklerine özgü olan, sağ popüler kültürle beslenen komplo teorisi. Komplocu dünya görüşü, aşkın bir kozmolojiye ve iyilik ile kötünün basit, modern öncesi bir kavrayışına duyulan nostaljiyi yansıtır. Bu dünya görüşü, tek bir tarih-ötesi anlatıya; iyilik ile kötülük arasındaki Maniheizm bir mücadeleye ve mitik düşmanın kaçınılmaz biçimde günah keçisi ilan edilmesine dayanır. Böylece ikirciklilik, tarihin karmaşıklığı ve modern koşulların özgüllüğü silinir; modern tarih, kadim bir kehanetin gerçekleşmesi olarak görülür. Aşırı komplo teorisi taraftarlarının tahayyülünde ‘yurt’, sürekli kuşatma altındadır ve entrika çeviren düşmana karşı savunulmayı gerektirir” (Boym, 2001, s. 43).

Boym’un görüşüne benzer şekilde Roger Griffin, faşizmi özünde yeniden doğuşçu (palingenetik) bir popülist aşırı milliyetçilik olarak tanımlamaktadır; bu ideolojinin çekirdeğinde, çöküş olarak algılanan bir dönemin ardından ulusun mitik bir yeniden doğuşu fikri yer almaktadır (Griffin, 1993, s. 26). Hitler’in yarattığı bu yıkıcı dönüşüm ve Avrupa’nın üzerine çöken gölge, Zweig’in eserinde öne çıkmaktadır çünkü bu yıkıcı politikayı bizzat deneyimlemiş bir entelektüel olan Zweig’in anlatısında günah keçisi ilan edilen taraf Yahudilerdir. Hitler’in ari ırk ideolojisiyle inşa etmeye çalıştığı sınırlarla bölünmüş dünya, Zweig’in sınırların olmadığı, kozmopolit Avrupa idealini yerle bir etmiştir. Hitler’in Alman ırkını kendi içinde bölerek tek ve ari bir ırk yaratma ideali neticesinde yok etmeye çalıştığı

⁷ Imagined homelands.

Yahudi entelektüeller, Zweig için Viyana kültürünün ve Avrupa hümanizminin asıl taşıyıcılarıdır. Bu insanlar Zweig'a göre zaman içerisinde "Viyana'nın düşünsel ve kültürel yaşamında tartışmasız en yüksek mevkilere gelmişlerdi. Bu kente duydukları tutku, halkla kaynaşp bütünleşme istekleriyle buraya ve buranın insanlarına tamamen uyum sağlamışlardı ve Avusturya'nın şan ve şöhretine hizmet etmekten dolayı çok mutluydular" (Zweig, 2024, s. 44). Bu noktada Zweig'ın geçmişe bakışının ve duyduğu özlemin yansıtmacı nostalji kuramı ile örtüştüğü görülmektedir. Hitler'in ideolojisi, geçmişi milliyetçi bir mit üzerinden yeniden inşa etme amacı güden agresif bir onarıcı nostaljiyken, Zweig geri getirilemeyecek olanı, yani kaybetmiş olduğu o kültürle çevrili güvenlik ve özgürlük çağını anımsamaktadır.

Yaşanmakta olan savaşların ve Hitler'in izlediği politikaların Zweig üzerindeki en somut etkisi onu vatansız bırakmış olmasıdır. Zweig, pasaportunun elinden alınmasını ve hiçbir ülkenin vatandaşlığında görülme-yen bireylere verilen beyaz kâğıt ile yaşamak zorunda kalmasını, insan onurunun yitimi ve bir alt sınıfa düşüş olarak görmektedir. Bu durum, Boym'un diasporik yakınlık⁸ kavramıyla açıklanabilir. Boym'a göre sürgündekiler "onları ilk başta kaçmayı düşlemeye sevk eden, yakın dostlardan oluşan bir topluluğa ve bambaşka bir yaşam temposuna özlem duyarlar" (Boym, 2001, s. xix). Zweig da zamanında saatlerini geçirdiği, yazılarını, fikirlerini ve düşlerini paylaştığı arkadaşlarına ve ülkesine özlem duymaktadır, çünkü değişen zaman ve bu zamanın koşulları nedeniyle artık hiçbir şey eskisi gibi olamayacaktır.

"Ölümü ve hastalığı düşünmekten korkmuyordum ama ülkesinden kovulmuş ve yerinden edilmiş bir kişi olarak bir kere daha ülke ülke dolaşmak ve denizler aşmak zorunda kalacağım, kitaplarımın yakılıp yasaklanacağı, hor görüleceği, adımın Almanya'da bir canı gibi damgalanacağı, mektupları ve telgrafları masamın üstünde duran dostlarımın günün birinde tesadüfen benimle karşılaştıklarında yüzlerinin sapsarı kesildiği günlerin beni beklediği aklımın kıyısından bile geçmemiştii" (Zweig, 2024, s. 412).

Sürgün, sadece mekânsal bir yer değiştirme değildir. Aynı zamanda sürgün edilen kişinin, kişisel hak ve özgürlüklerinden, kültüründen ve sosyal statüsünden de uzaklaştırılmasıdır. Zweig'ın yaşadığı bu umut kırıcı durumlar, onun için bir nevi biyolojik ölümden daha önce gerçekleşmiş olan bir sosyal ölümdür. Genel hatları ile bakıldığında, Zweig'ın *Dünün Dünyası* boyunca güvenlik, kültür ve saygınlıkla dolu dün ile sürgün, barbarlık ve vatansızlıkla ilişkilendirilen bugün arasında keskin bir uçurum olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Stefan Zweig'ın *Dünün Dünyası: Bir Avrupalının Anıları* adlı otobiyografik eseri, Svetlana Boym'un genelde nostalji özelde ise yansıtmacı nostalji kuramı kapsamında incelenmiştir. Yakın okuma ile yapılan analiz sonucunda, Zweig'ın geçmişe duyduğu özleminin geçmişi mutlak bir hakikat olarak yeniden kurmayı hedefleyen onarıcı nostaljiden ziyade, kaybın geri döndürülemezliğini kabul eden ve algia'ya odaklanan yansıtmacı nostalji bağlamında incelenmesinin uygun olduğu görülmüştür. Çalışma Zweig'ın tek bir eseriyle sınırlı tutulmuş olup, gelecekteki çalışmalarda yazarın diğer eserlerinde nostaljinin farklı görünümleri incelenerek kapsam genişletilebilir.

Zweig'ın anlatısının merkezi, moderniteyle birlikte gelen yıkımlar, savaşlar ve sınırların belirlenmesi ile ortaya çıkan yersiz yurtsuzluk durumudur. Yazarın amacı artık haritada bulunmayan Habsburg İmparatorluğu'nu yeniden inşa etmek değildir. Onun özlemi, ulusal ve dilsel sınırların ötesinde, kozmopolit bir kültür ve hümanizm idealidir. Çalışmadaki bir diğer bulgu ise, onarıcı ve yansıtmacı nostaljinin dönemin tarihsel figürlerinde somutlaşmış olduğudur. Hitler ve nasyonal sosyalizm ideolojisi, kökenlere dönüş söylemiyle inşa edilen ve ötekini günah keçisi ilan eden saldırgan bir onarıcı nostalji örneği sergilerken, Zweig bu ideoloji sonucunda yaşanan savaşların yarattığı enkaz karşısında bireysel ve kültürel belleğe sığınmış, çok sesliliği ve heterojen kültürel yapıyı savunarak yansıtmacı nostalji örneği haline gelmiştir. Yine de eser boyunca bu yapının fiziksel olarak geri getirilemeyeceğinin bilinciyle hareket ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak, Zweig, pasaportunu, vatandaşlığını ve fiziksel yurdunu kaybetmiş bir modern özne statüsündedir. Bu noktada ise nostaljiyi bir eve dönüş aracı olmaktan ziyade, içinde bulunduğu anın barbarlığına karşı bir hayatta kalma aracı olarak kullanmıştır. Onun *Dünün Dünyası*'nda inşa ettiği yapı, coğrafi bir mekân değil, bir bellek mekânı, hayali bir vatandır. Bu bağlamda eser, sadece bir otobiyografi değil, modernitenin ve totaliter rejimlerin yarattığı travmalar karşısında, bireyin kendi kimliğini ve kültürel mirasını koruma çabasını da göstermektedir. Zweig'ın bu çabası, yalnızca kendi dönemine ait bir mesele değildir. Onun kaybettiği dünya, belirli bir imparatorluk ya da coğrafya olmanın ötesinde, insanların ulus, din ve dil ayrımı gözetmeksizin bir arada yaşayabildiği bir kültürel iklimdir. Bu yönüyle *Dünün Dünyası*, sınırların yeniden çizildiği, aidiyetlerin sorgulandığı ve ötekinin yeniden tanımlandığı her dönemde okunabilecek bir eserdir.

⁸ Diasporic intimacy.

KAYNAKÇA

- Adam, T. (Ed.). (2005). *Germany and the Americas: Culture, Politics, and History [3 Volumes]*. Bloomsbury Publishing, United Kingdom.
- Akça, G. (2005). Postmodernite ve Ulus Devlet “Postmodernity and Nation State”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2): 232-257.
- Anspach, C. K. (1934). Medical Dissertation on Nostalgia by Johannes Hofer, 1688. *Bulletin of the Institute of the History of Medicine*, 2(6): 376–391.
- Bauman, Z. (1997). *Modernite ve Holocaust* (Çev.: Suha Sertabiboğlu), Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Beller, S. (2018). *The Habsburg Monarchy, 1815 1918*. Cambridge University Press, New York.
- Boym, S. (2001). *The Future of Nostalgia*. Basic Books, New York.
- Boym, S. (2007). Nostalgia and Its Discontents. *Hedgehog Review*, 9(2): 7-18.
- Daniels, E. B. (1985). Nostalgia and Hidden Meaning. *American Imago*, 42(4): 371-383.
- Davis, F. (1979). *Yearning for Yesterday*. The Free Press, New York.
- Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Cornell University Press, Ithaca and New York.
- Griffin, R. (1993). *The nature of fascism*. Routledge, London and New York.
- Horvath, G. (2018). Faces of Nostalgia. Restorative and Reflective Nostalgia in the Fine Arts. *Jednak Księżki. Gdańskie Czasopismo Humanistyczne*(9): 145-156. doi:10.26881/jk.2018.9.13
- Keser, M. (2020). Stefan Zweig’in Nasyonal Sosyalizme Karşı Yükselen Sesi: Castellio Calvin'e Karşı. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFAD)*, 3(1): 63-72.
- Legg, S. (2004). Memory and nostalgia. *cultural geographies*, 11:99-107. doi:10.1191/1474474004eu296ed
- Müller, H. (2000). *Stefan Zweig* (Çev.: Mahmure Kahraman), Kavram Yayınları, İstanbul.
- Tutsak, A. (2017). Hitler Almanyası’nın Yayılmacı Politikası ve İkinci Dünya Savaşı (1932-1945). *Akademik Bakış Dergisi*, 63: 190-208. <https://izlik.org/JA54XD68NY>
- Wolf, N. C., Martin, V. & Holmes, D. (2020). Claudio Magris’s ‘Habsburg Myth’: A Response to Hermann Broch’s Reading of Hofmannsthal and Kraus. *Austrian Studies*, 28: 148–165. doi:10.5699/austrianstudies.28.2020.0148
- Wright, P. (2008). *Enemy alien*. The Guardian. 03.08.2026 tarihinde <https://www.theguardian.com/books/review/story/0,,2250759,00.html> adresinden alındı.
- Zohn, H. (2024). *Stefan Zweig*. 29.07.2026 tarihinde EBSCO: <https://www.ebsco.com/research-starters/history/stefan-zweig#full-article> adresinden alındı.
- Zweig, S. (1942). Stefan Zweig's suicide letter. 01.08.2026 tarihinde <https://artsandculture.google.com/asset/stefan-zweig-s-suicide-letter-stefan-zweig/SgExpQBdnAKsZw?hl=en> adresinden alındı.
- Zweig, S. (2024). *Dünyanın Dünyası: Bir Avrupalının Anıları* (23. b.). (Çev.: Kasım Eğin ve Yadigar Eğin), Can Yayınları, İstanbul.
- Zweig, S., & Zweig, F. (2015). *Mektuplaşmalar 1912-1942*. (Çev.: Ahmet Arpad), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.